

УДК 811.111.472'13-28

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/29.209545>**Анна МАТІЄНКО-СІЛЬНИЦЬКА,***orcid.org/0000-0001-5097-0302*

викладач кафедри іноземних мов № 1

Національного університету «Одеська юридична академія»

(Одеса, Україна) *matienkoanna07@gmail.com*

РОЛЬ ТЕМПОРАЛЬНОГО КОМПОНЕНТУ ІНТОНАЦІЇ В РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ПЕРЕКОНУВАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ПРОПОВІДНИЦЬКОГО ТА СУДОВОГО ДИСКУРСІВ)

Статтю присвячено висвітленню результатів інструментально-фонетичного дослідження темпоральної організації усних англомовних проповідей і судових промов. Метою статті є виявлення ролі темпорального компонента інтонації в реалізації функції переконування усних англомовних проповідей і судових промов.

Виходячи з наявності загальних інтенційних критеріїв судового і проповідницького дискурсів (передача актуальної / біблійної інформації і формування на основі цієї інформації точки зору / вірування), розуміючи під переконуванням в обох видах дискурсів виклад аргументів, фактів, доказів і висновків, покликаних показати позитивні наслідки рекомендованого спрямування дій, ці дискурси в статті пропонуються розглядати як особливий вид інституційного дискурсу переконувального типу зі схожою композиційною структурою.

Важливою ознакою інституційності, що споріднює судовий дискурс із проповідницьким, є регламентованість, ритуальність: учасники зазначених дискурсів виконують чітко визначені соціальні ролі, для яких характерними є відповідні моделі комунікативної поведінки. Експериментальним шляхом за допомогою комп'ютерної обробки звукових сигналів з подальшою лінгвістичною інтерпретацією доведено, що під час реалізації персвазивної функції в різних композиційних частинах досліджуваних мовленнєвих утворень значну роль відіграють такі ритміко-часові параметри як середня тривалість складу у синтагмі, фразі, надфразовій єдності та паузація. Зіставлення темпоральних характеристик усних текстів проповідницького та судового дискурсів дозволило виявити інтегральні ритміко-часові характеристики, що доводить інформативність цього інтонаційного параметру у визначенні видів досліджуваних дискурсів.

До основних інтегральних темпоральних характеристик віднесено спільну тенденцію розподілу показників середньої тривалості складу за композиційною частиною тексту та контрастний темп: контрастне вживання уповільненого та прискореного темпу надає більшої ваги тим ділянкам тексту, які вимовляються повільно, тому ці ділянки набувають більшої переконливості для слухачів. Параметр тривалості пауз також виявився інформативним, адже продемонстрував спільну для обох видів дискурсів насиченість паузами різної тривалості. Наявність інтегральних темпоральних характеристик текстів усних проповідей і судових промов підтверджує правомірність віднесення досліджуваних типів дискурсів до інституційного усного дискурсу переконувального типу.

Ключові слова: проповідницький / судовий дискурс, переконування, темпоральний компонент інтонації, інтегральні ритміко-часові характеристики.

Анна МАТІЄНКО-СІЛЬНИЦЬКА,*orcid.org/0000-0001-5097-0302*

Teacher of the Department of Foreign Languages № 1

of National University "Odesa Law Academy"

(Odesa, Ukraine) *matienkoanna07@gmail.com*

THE ROLE OF THE TEMPORAL COMPONENT OF INTONATION IN THE IMPLEMENTATION OF THE FUNCTION OF PERSUASION (BASED ON THE MATERIAL OF ENGLISH PREACHING AND TRIAL DISCOURSE)

The article is devoted to the coverage of the results of instrumental and phonetic research of the temporal organization of oral English sermons and court speeches. The purpose of this article is to identify the role of the temporal component of intonation in the implementation of the function of persuasion of oral English sermons and court speeches.

Based on the existence of general intentional criteria of judicial and preaching discourses (transmission of factual / biblical information and formation of points of view/beliefs based on this information), understanding persuasion in both types of discourses as arguments, facts, evidence and conclusions designed to show positive consequences of recommended direction of action, in this article these discourses are proposed to be considered as a special kind of institutional discourse of a persuasive type with a similar compositional structure.

An important feature of institutionality, relates the judicial discourse with preaching one is regulation, rituality: participants in the above discourses perform clearly defined social roles, which are characterized by appropriate models

of communicative behavior. It has been experimentally proved by computer processing of sound signals with subsequent linguistic interpretation that such rhythmic-temporal parameters as the average duration of syllables in syntagm, phrase, supra-phrase unity play a significant role in the realization of the pervasive function in different compositional parts of the researched speech formations.

Comparison of the temporal characteristics of oral texts of preaching and trial discourses allowed to identify integral rhythmic-temporal characteristics, which proves the informativeness of this intonation parameter in determining the types of the researched discourses. The main integral temporal characteristics include the general tendency of the distribution of the average duration of the composition by the compositional part of the text and the contrasting tempo: the contrasting use of slow and accelerated tempo gives more weight to those parts of the text that are spoken slowly, as a result. The parameter of pause duration also turned out to be informative, as it demonstrated the saturation of pauses of different durations common to both types of discourses. The presence of integral temporal characteristics of the texts of oral sermons and court speeches confirms the legitimacy of the attribution of the researched types of discourses to the institutional oral discourse of the persuasive type.

Key words: preaching / trial discourse, persuasion, temporal component of intonation, integral rhythmic-temporal characteristics.

Постановка проблеми. Переконливість і впливовість будь-якої усної інституційної публічної промови – світської або релігійної – безпосередньо залежить не тільки від застосування ораторами мовних і композиційних засобів впливу, а й від просодичної організації усних промов.

Роль темпорального компонента інтонації у виконанні функції переконування важко переоцінити, адже контрастне вживання різних видів темпу, особливості ритміко-часової організації, залучення пауз різної функціональності призводять до створення ефекту публічної промови. Тому вивчення темпоральних особливостей текстів усних англословних проповідей і судових промов є актуальним і перспективним для виявлення ролі темпу в реалізації функції переконування інституційного дискурсу.

Аналіз останніх досліджень. Релігійний і судовий (юридичний) дискурси в своїх найяскравіших усних реалізаціях – проповіді та судовій промові – належать до інституційних видів дискурсу. За визначенням Т. А. ван Дейка, «інституційний дискурс – це стійка система статусно-рольових відносин, яка склалася в комунікативному просторі життєдіяльності певного соціального інституту, в рамках якої здійснюються владні функції символічного примусу у формі нормативного припису та легітимації певних способів світобачення, світовідчуття, векторів ціннісних орієнтацій і моделей поведінки» (Dijk, 1985: 16).

Інституційний дискурс є спілкуванням у специфічних рамках статусно-рольових відносин. З огляду на це у дискурсології виокремлюють чотири групи ознак, за якими можна змоделювати той чи інший тип інституційного дискурсу: 1) *конститутивні* ознаки дискурсу (учасники, умови, організація, способи і тематика спілкування, сфера спілкування, мотиви, цілі, стратегії, канал, режим, тональність, стиль і жанр спілкування та «знакове тіло» спілкування – тексти і/або

невербальні знаки); 2) *ознаки інституційності* (рольові характеристики агентів і клієнтів інститутів, типовий хронотоп, символічні дії, трафаретні жанри та мовні кліше); 3) *типологічні* ознаки інституційного дискурсу (тип громадського інституту, який у колективній мовній свідомості позначений особливим іменем, пов'язується з певними функціями людей, спорудами, побудованими для виконання таких функцій, громадськими ритуалами і поведінковими стереотипами, міфологемами, а також текстами, виробленими в цьому соціальному утворенні); 4) *нейтральні* ознаки (загальнодискурсивні характеристики, типові для будь-якого типу спілкування, тобто транспоновані ознаки) (Карасик, 2000: 7).

Розглядаючи проповідь як об'єкт лінгвістичного дослідження, необхідно зазначити, що на пострадянських теренах останнім часом спостерігається дуже пильна увага фахівців до мови релігії з точки зору функціональної лінгвістики (С. Іпатова, Т. Іцкович, А. Моллаєва, О. Прохвятилова, В. Салімовський, З. Шабанова), соціолінгвістики (Л. Крисін, О. Шмельов), комунікативної лінгвістики (В. Карасик, В. Набієва, Н. Пушкарьова, Ю. Романченко).

Набуває ваги й нова синтетична дисципліна – теолінгвістика, яка має на меті богословське усвідомлення лінгвістичних процесів, що відбуваються в релігійному дискурсі (Н. Кравченко, Н. Піддубна, В. Постовалова). Поширений інтерес лінгвістів до визначення сутності проповідницького дискурсу призвів до наявності в лінгвістичній літературі безлічі дефініцій цього комунікативного явища. Приєднуюся до визначення проповіді Н. Кравченко: «проповідь – промова, виголошена адресантом перед масовим адресатом з метою здійснення релігійно мотивованого впливу на останнього. Проповідь здебільшого реалізується усно у формі монологу, пов'язується з певними досить жорсткими релігійними

формальностями й особливостями і має певний духовний зміст» (Кравченко, 2017: 61).

Теоретичні та прикладні проблеми юридичної лінгвістики представлено в наукових працях вітчизняних і зарубіжних фахівців І. Воропаєва, М. Голєва, Т. Губасєвої, С. Дорди та інших. Слід зазначити, що перелічені вище автори здебільшого торкаються питань особливостей мови законодавчих текстів і юридичної термінології. Риторичним особливостям судового дискурсу присвячені роботи С. Абрамовича, Л. Введенської, І. Гловацького, Л. Павлової, М. Чикарькової та інших.

Аналіз особливостей судового дискурсу з точки зору комунікативної лінгвістики здійснено в працях Т. Дубровської, О. Кобзєвої, В. Куковської, Н. Овчинникової, Л. Пономарьової та інших. Судовий дискурс у більшості робіт розуміють як різновид юридичного дискурсу, що є вербально-знаковим відображенням процесу комунікації в ході судового процесу і розглядається з огляду на характеристики та інтенції учасників спілкування (Дубровская, 2010: 10).

О. Доценко зазначає, що судовий дискурс «чітко регламентований екстралінгвістичними чинниками: процесуальним законодавством, рівнем юридично-комунікаційної підготовки і функціями учасників, високим ступенем емоційної напруги, визначеною зацікавленістю учасників судових слухань результатом розгляду кримінальних, цивільних, адміністративних справ тощо» (Доценко, 2008: 270). Це визначення підкреслює важливу ознаку дискурсу – регламентованість і ритуальність, що споріднює судовий дискурс із проповідницьким: учасники судового дискурсу виконують чітко визначені соціальні ролі, для яких характерними є відповідні моделі комунікативної поведінки, підпорядковані інтенції мовців. Викладене вище дозволяє віднести проповідницький і судовий дискурси до особливого виду інституційного дискурсу переконувального типу.

Метою статті є виявлення ролі темпорального компоненту інтонації в реалізації функції переконання усних англомовних проповідей і судових промов. **Об'єктом** дослідження обрано проповідницький і судовий дискурси як особливий вид інституційного дискурсу переконувального типу. **Предметом** дослідження є особливості темпоральної організації усних англомовних проповідей і судових промов.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до висвітлення основних результатів здійсненого дослідження, необхідно зупинитися на тлумаченні поняття «переконання»: в цій роботі поділяю точку зору Ф. Зімбардо і М. Ляйппе,

які вбачають сутність переконання в тому, що суб'єкт впливу пропонує об'єктові впливу «аргументи, факти, докази і висновки, покликані показати наслідки рекомендованого спрямування дій» (Зімбардо, 2001: 273).

Попередній розгляд композиційної структури тексту усних англомовних проповідей дав підстави приєднатися до прихильників поділу проповіді на чотири основні композиційні складники та виокремити такі частини, які відрізняються відносною смисловою й структурною самостійністю: *вступ*, в якому йдеться про те, якій події або якому євангельському віршу присвячується проповідь; *нарація*, в якій переказується євангельський сюжет або розповідається про свято чи подію, якій присвячено богослужіння; *трактування*, в якому представлено міркування проповідника з приводу викладеного у *нарації* і його тлумачення наведеного Євангельського сюжету чи вірша; *заклучна частина*, в якій робиться висновок, що випливає з трактування, звучить побажання слухачам або спонукання їх до виконання тих чи інших дій, що відповідають нормам християнської моралі. На думку дослідників, за змістово-формальними ознаками другу і третю частини проповіді можна розглядати як її основну частину.

Судова практика виробила таку структуру судової промови: *вступна частина*; *фабула справи* (виклад фактичних обставин злочину); *аналіз* і оцінка зібраних у справі доказів (аналіз доказів); *обґрунтування* кваліфікації злочину; *заклучна частина* промови. Внаслідок схожості основної частини цих промов за інтенційними критеріями пропоную частини *нарації* в проповіді та *фабулу справи* у судовій промові позначити об'єднуючим словом *виклад*, а частини *трактування* у проповіді, *аналіз* і *обґрунтування* в судовій промові – об'єднуючим словом *аргументація*.

Матеріалом дослідження слугували відеозаписи 12 англіканських церковних проповідей (транскрипт яких дорівнює 60 сторінкам друкованого тексту формату А4 14 шрифт Times New Roman) і 12 промов прокурора з британських судових засідань *In the courtroom* (транскрипт яких дорівнює 37 сторінкам друкованого тексту формату А4 14 шрифт Times New Roman).

Для досягнення поставленої мети застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні лінгвістичні **методи дослідження**. В межах *спеціальних фонетичних* методів насамперед використано *слуховий* і *аудиторський* аналізи, які надали можливість виявити суб'єктивно сприймані просодичні характеристики мовлення; *інструментальний*

аналіз використовувався в описі об'єктивних фізичних характеристик темпу досліджуваних мовленнєвих творів; кількісний аналіз уможливив *інтерпретацію* даних, отриманих емпіричним шляхом під час *аудиторського й інструментального* аналізу.

Матеріал дослідження було піддано слуховому та електроакустичному аналізу. Інструментальний аналіз проводився за допомогою комп'ютерної програми PRAAT 5.0, яка уможливорює отримання інформації про основні акустичні характеристики синтагм і фраз. Треба зазначити, що основною одиницею дослідження традиційно було вибрано тональну групу (або синтагму), тобто відносно закінчений за змістом відрізок мовленнєвого ланцюга, межі якого визначаються тільки просодичними засобами. Під час проведення електроакустичного аналізу враховувався взаємозв'язок між суб'єктивними характеристиками та об'єктивними (акустичними) параметрами мовлення.

Електроакустичному аналізу піддалися такі темпоральні характеристики мовлення ораторів:

- середня тривалість складу по тексту загалом;
- середня тривалість складу у надфразовій єдності (НФЄ) проповідей і судових промов;
- середня тривалість складу у фразі;
- тривалість міжсинтагменних і внутрішньосинтагменних пауз.

Результати аналізу середньоскладової тривалості надфразових єдностей, що входять у композиційні частини проповіді та судової промови, наведено в Таблиці 1.

Аналізуючи дані таблиці, необхідно зазначити, що значення середньоскладової тривалості у проповіді загалом перебільшують відповідні значення в судовій промові, але спостерігається спільна для обох видів дискурсів тенденція розподілу досліджуваних показників за частиною тексту. Найбільшими значеннями цього параметру в

обох видах дискурсу характеризується заключна частина, що можна пояснити високою концентрацією семантично значущих положень в цій частині промов, вимовлених ораторами в уповільненому темпі для надання більшої переконливості положенням, що постулюються.

Мінімальні значення середньоскладової тривалості спостерігаються у частині *виклад*, що впливає з її комунікативного завдання – передачі фактичної інформації, яка потім набуває трактування з притаманним судовому та проповідницькому дискурсам переконуванням на наступному етапі – етапі *аргументації*, яка характеризується вищими показниками досліджуваного параметра, тобто більш уповільненим темпом.

Аналіз змін темпу мовлення ораторів у динаміці уможливорює констатацію основної тенденції характеру змін темпоральної характеристики протягом усього тексту. Ця тенденція полягає в тому, що на початковому етапі проповіді та судової промови спостерігаються високі значення середньої тривалості складу, тобто темп мовлення ораторів уповільнений; при переході до основної частини темп прискорюється в частині *виклад*; *аргументація* характеризується ще вищими показниками досліджуваного параметра, що свідчить про уповільнення темпу на цій ділянці тексту; *заклучна* частина вирізняється максимальними значеннями середньоскладової тривалості, тобто в цій частині тексту темп суттєво уповільнюється. Таке контрастне вживання уповільненого та прискореного темпу надає більшої ваги тим ділянкам тексту, які вимовляються повільно, тому ці ділянки набувають більшої переконливості для слухачів.

Говорячи про просодичні засоби досягнення переконливості усного публічного виступу, не можливо не згадати паузи, які в ораторському мовленні не тільки є основою смислового членування мовлення на синтагми, фрази, надфразові єдності, а й слугують потужним способом впливу на аудиторію. Паузи розподіляються не лише за

Таблиця 1

Показники середньоскладової тривалості НФЄ, що входять у різні частини проповіді та судової промови (мс)

Тип дискурсу Частина тексту		Церковна проповідь	Судова промова
Вступ		254	247
Основна частина	Виклад	221	213
	Аргументація	234	229
Заклучна частина		261	252
В середньому		243	235

Таблиця 2

Розподіл пауз різної тривалості в досліджуваних текстах (у %)

Тип пауз		короткі	середні	довгі	наддовгі
Частина тексту					
Вступ	Церковна проповідь	1.1	17.4	58.9	22.6
	Судова промова	4.7	19.3	60.4	15.6
Виклад	Церковна проповідь	21.7	45.8	25.3	7.2
	Судова промова	20.7	39.8	27.7	11.8
Аргументація	Церковна проповідь	18.2	48.4	23.9	9.5
	Судова промова	16.9	51.5	22.7	8.9
Заклучна частина	Церковна проповідь	6.1	31.8	53.7	8.4
	Судова промова	5.9	34.3	51.9	7.9
В середньому	Церковна проповідь	11.8	35.9	40.5	11.8
	Судова промова	12.3	36.3	40.2	11.2

місцем і функціями в тексті, а й за тривалістю. Традиційно у фонетичній літературі фіксуються паузи короткі (до 1000 мс), середні (1000-2000 мс), довгі (2000-3000 мс) та наддовгі (понад 3000 мс). Результати дослідження особливостей вживання пауз різної тривалості у різних частинах проповіді та судової промови наведено в Таблиці 2.

Як свідчать дані таблиці, загалом по тексту основний відсоток вживаних пауз в обох видах дискурсу – середні та довгі паузи (~ 76% у проповіді і ~76% в судовій промові). Коротких і наддовгих пауз зафіксовано значно менше (~ 23% в проповіді і ~23% у судовій промові). Такий значний збіг показників є переконливим аргументом на користь належності досліджуваних дискурсів до одного типу дискурсу – інституційного дискурсу переконувального типу.

Розгляд закономірності розподілу пауз різної тривалості по частинах промов також виявив спільні характеристики: вступну частину характеризує пріоритетний відсоток довгих пауз (58.9% у проповіді і 60.4% в судовій промові) і дуже низький відсоток вживання коротких пауз (1.1% у проповіді і 4.7% в судовій промові). Виклад як найбільш динамічна частина промови вирізняється використанням пауз різної тривалості з несуттєвою перевагою середніх пауз в обох типах дискурсу.

В аргументувальній частині превалюють паузи середньої тривалості (~ 48% у проповіді і ~52% у

судовій промові). В заключній частині проповіді й судової промови оратори найчастіше використовують довгі (~ 54% у проповіді і ~52% в судовій промові) паузи. Такі спостереження дають змогу констатувати, що пауза є потужним засобом посилення впливу на аудиторію (адже насиченість паузами довгої тривалості спостерігається на семантично важливих ділянках тексту), дозволяє віднести цю темпоральну характеристику до інформативного параметру в інтеграції видів досліджуваних дискурсів.

Висновки. Проведене інструментальне дослідження дозволяє дійти висновку, що у реалізації функції переконування в різних композиційних частинах досліджуваних мовленнєвих утворень значну роль відіграє темпоральний компонент інтонації – темп фонації та паузація, що доводить інформативність цього інтонаційного параметру у визначенні видів досліджуваних дискурсів. Наявність інтегральних темпоральних характеристик текстів усних проповідей і судових промов підтверджує правомірність віднесення досліджуваних типів дискурсів до інституційного усного дискурсу переконувального типу.

Перспективу подальших досліджень вбачаю у комплексному вивченні всіх просодичних параметрів – динамічних, темпоральних, мелодичних – для створення інтонаційного портрету висловлювань переконувального типу в проповідницькому та судовому дискурсах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доценко О. Л. Жанрова специфіка українського судового дискурсу. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2008. Вип. 24. Ч. 1. С. 269–280.
2. Дубровская Т. В. Судебный дискурс: речевое поведение судьи : автореф. дис. д. філол. наук: 10.02.01. Саратов, 2010. 39 с.
3. Зимбардо Ф., Ляйпе М. Социальное влияние. Спб : Питер, 2001. 448 с.

4. Карасик В. И. О типах дискурса. *Языковая личность: институциональный и персональный дискурс* : сб. науч. тр. Волгоград : Перемена, 2000. С. 5–20.
5. Кравченко Н. О. Синергійність англійського релігійного дискурсу (теолінгвістичний підхід) : монографія. Одеса : КП ОМД, 2017. 408 с.
6. Dijk T. A. van. Introduction: Discourse Analysis as a New Cross-Discipline. *Handbook of Discourse Analysis*. Vol. 1. Academic Press, 1985. 18 p.

REFERENCES

1. Dotsenko O. L. Zhanrova spetsyfika ukrainskogo sudovogo dyskursu [The genre specifics of Ukrainian trial discourse]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu* [Linguistic and conceptual views of the world]. 2008. Issue 24. Part. 1. P. 269–280 [in Ukrainian].
2. Dubrovskaya T. V. Sudebnyiy diskurs: rechevoe povedenie sudii [Trial discourse: verbal behavior of a judge]. Saratov, 2010. 39 p. [in Russian].
3. Zimbardo F., Lyaype M. Sotsialnoe vliyanie [Social influence]. Spb : Piter, 2001. 448 p. [in Russian].
4. Karasik V. I. O tipah diskursa [On discourses types]. *Yazykovaya lichnost: institutsionalnyiy i personalnyiy dyskurs* [Linguistic individual: institutional and personal discourse]. Volgograd : Peremena, 2000. P. 5–20 [in Russian].
5. Kravchenko N. O. Synergiinist anglomovnogogo religiinogo dyskursu (teolinguistychnyi pidhid). [Synergy of English religious discourse: teolinguistic approach]. Odessa : KP OMD, 2017. 408 p. [in Ukrainian].
6. Dijk T. A. van. Introduction: Discourse Analysis as a New Cross-Discipline. *Handbook of Discourse Analysis*. Vol. 1. Academic Press, 1985. 18 p.